

**АЁЛЛАР ТАДБИРКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА
ЭЛЕКТРОН ТИЖОРАТНИНГ ЎРНИ**

Н.Абдураззокова,

ҳуқуқшунос

Тадбиркорлик ҳар қандай мамлакатнинг иқтисодий юксалиши ва ривожланишида муҳим ўрин тутди, иш ўринлари яратиш, турмуш даражасини ошириш ва инновацияларни рағбатлантиришга кўмаклашади. Тадбиркорлик маданиятини мустаҳкамлаш ва тадбиркорлик фаолияти сифатини ошириш саноат ўсишига эришишнинг асосий шарти ҳисобланади. Ушбу чора-тадбирлар қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш, инновацияларни рағбатлантириш ва инвестицияларни жалб қилишга ёрдам беради. Натижада ҳосилдорлик ортади, жаҳон бозорида рақобатбардошлик ошади ва иқтисодий ривожланиш тезлашади. Бундан ташқари, сифатли тадбиркорлик доимий иш ўринларини яратиш ва ижтимоий фаровонликни ошириш орқали барқарор ривожланишга кўмаклашади.

Бу жараёнларда аёллар тадбиркорлиги муҳим роль ўйнайди, иқтисодиётни диверсификация қилиш ва инновацион ечимларни жорий этишга кўмаклашади. Тадбиркор аёллар кўпинча ўзига хос истиқбол ва ёндашувларни таклиф қилади, бу эса қулайроқ ва мослашувчан бизнес моделларини яратишга ёрдам беради. Аёллар тадбиркорлигини ривожлантириш ҳам гендер тенгликка ва аёлларнинг иқтисодий мустақиллигига кўмаклашади, бу эса ўз навбатида бутун мамлакат ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичларини яхшилайдди. Ўқитиш дастурлари, молиялаштиришдан фойдаланиш ва профессионал алоқалар тармоқларини яратиш орқали аёллар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш барқарор ҳамда кенг қамровли иқтисодий ўсиш йўлидаги муҳим қадам ҳисобланади.

Сўнгги ўттиз йилда хотин-қизларга тегишли корхоналар сонининг

кўпайиши ва уларнинг иқтисодий ўсишда функционал иштироки туфайли аёллар тадбиркорлиги жадал ривожланди. Ҳозирги замонда тадбиркор аёллар глобал иқтисодий тараққиётнинг муҳим қисмига айланиб бормоқда.

Хусусан, уларнинг электрон тижоратни ривожлантиришдаги фаоллиги ортиб бормоқда. Тадбиркор аёллар ўз бизнесларини очиш ва кенгайтириш учун онлайн платформалардан тобора кўпроқ фойдаланмоқда, бу уларга кенгроқ аудиторияни қамраб олиш ва бизнес юритиш харажатларини камайтириш имконини беради. Электрон тижорат бизнесни бошқаришда қулайликни таъминлайди, бозордаги ўзгаришларга осонгина мослашишга имкон беради ва глобал бозорга кириш туфайли савдо ўсишига ёрдам беради. Аёллар тадбиркорлигининг электрон тижорат соҳасида ривожланаётгани нафақат иқтисодий ўсишни рағбатлантиради, балки янги иш ўринларини яратиш ва даромадларни кўпайтиришга ҳам кўмаклашади, бу эса жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади. Интернет ва рақамли технологияларнинг ривожланиши билан аёллар молия ресурсларидан фойдаланиш ва бозорларга кириш каби анъанавий тўсиқларни енгиб ўтиб, бизнес юритиш учун янги имкониятларга эга бўлмоқда.

Statista портали маълумотларига кўра 2019-2022 йилларда дунё бўйлаб рақамли харидорлар оқими қарийб 1 млрд кишини ташкил қилди¹. Жаҳон банки ҳисоб-китобларига кўра технология ва инновациялар соҳасидаги ютуқлар 1999 йилдан 2016 йилгача бутун Европа бўйлаб 23 миллиондан ортиқ иш ўрни яратиш имконини берди, бу эса умумий бандлик ўсишининг деярли ярмини ташкил қилади².

Ўз навбатида, электрон тижорат глобал тадбиркорлик ландшафтини ўзгартиришда, айниқса, аёллар учун муҳим роль ўйнамоқда. Бу сектор анъанавий бизнесда турли тўсиқларга дуч келаётган хотин-қизлар учун янги имкониятлар очиб беради. Электрон тижорат тадбиркор аёлларга бир қатор устунликларни, жумладан, бошланғич инвестицияларни камайтириш, янги

¹Тренды электронной коммерции в 2023. 22 ноября 2022 г. <https://www.agora.ru/blog/trendy-e-commerce-2023/>.

² Ф.Хамидова. Расширение возможностей для женщин в цифровую эпоху. 27.04.2023.

<http://nhrc.uz/ru/news/m10627>

www.tadqiqotlar.uz

бозорларга чиқиш имконияти ва ишда мослашувчанликни ошириш имкониятини тақдим этади. Электрон тижорат аёлларга халқаро бозорларга чиқиш имконини беради, бу эса, айниқса, кичик корхоналар учун муҳимдир. Хотин-қизлар томонидан бошқариладиган кичик корхоналар бозор ва истеъмолчилар хатти-ҳаракатларини таҳлил қилиш учун турли рақамли воситалардан фойдаланиши ҳам мумкин, бу эса уларга ўз таклифларини мослаштириш ва миждозларга хизмат кўрсатиш сифатини яхшилашга ёрдам беради.

Ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида хотин-қизлар учун имкониятларни кенгайтириш муҳимлиги глобал миқёсда эътироф этилганини алоҳида таъкидлаш лозим. Бу Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг қатор резолюциялари билан тасдиқланган. Масалан, Бош Ассамблеянинг 2021 йил 17 декабрдаги 76/189-сонли “Барқарор ривожланиш мақсадларидв ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш” номли резолюциясида³ рақамли технологиялар соҳасида гендер тафовутни бартараф этиш ва хотин-қизларнинг ахборот жамиятида тўлиқ иштирокини таъминлаш, шунингдек, уларга АКТдан тенг фойдаланиш имкониятини тақдим этиш зарурлиги таъкидланади.

БМТ ҳисоб-китобларига кўра аксарияти аёллар ва қизлар бўлган уч млрд киши ҳали ҳам Интернетдан фойдаланиш имконига эга эмас⁴. Бундан ташқари, эркакларга қараганда аёллар технологиялардан самарали фойдалана олмайди, бу эса таълим ва малаканинг етишмаслиги, мустақил ривожланиш учун имкониятларнинг чекланганлиги каби камситишнинг бошқа жиҳатлари билан боғлиқ.

БМТ ҳам аёлларнинг АКТдан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш ва уларнинг бу соҳада фаол иштирок этиши барқарор ривожланиш мақсадларига эришиш ҳамда тенгликка кўмаклашишнинг муҳим

³ Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 17 декабря 2021 года. 76/189. Использование информационно-коммуникационных технологий в целях устойчивого развития.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n21/406/04/pdf/n2140604.pdf?token=2ejzG66wuQlwzsqSG0&fe=true>

⁴ Шестьдесят седьмая сессия комиссии по положению женщин – 6–17 МАРТА 2023 года.

Технологии и гендерное равенство: привлечение женщин и девочек в центр инновационной деятельности. 14 марта 2023 года. <https://www.un.org/ru/203957>.

www.tadqiqotlar.uz

шарти эканини таъкидлайди. Рақамли гендер тафовутни енгиб ўтиш нафақат ижтимоий ва иқтисодий ривожланишга, балки бутун дунёда хотин-қизларнинг имкониятларини кенгайтиришга ҳам кўмаклашади. Шу нуқтаи назардан, хотин-қизлар ўртасида АКТ соҳасидаги кўникмаларни ўрганиш ва ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратишга катта аҳамият берилмоқда, бу уларнинг рақамли иқтисодиётга интеграциялашувига кўмаклашади, инновациялар ва технологик тараққиётга кўшаётган ҳиссасини оширади.

Сўнгги йилларда Президент Ш.Мирзиёев раҳнамолигида амалга оширилган ислохотлар туфайли Ўзбекистонда бу борадаги устувор вазифалар тўлиқ қайта кўриб чиқилди ва такомиллаштирилди. Бу ўзгаришлар ишбилармонлик муҳитини яхшилаш, бизнес юритиш тартиб-таомилларини соддалаштириш, тадбиркорларни, айниқса, аёлларни кўллаб-қувватлашни кучайтиришни ўз ичига олади. Замонавий рақамли технологиялар жорий этилмоқда ва электрон тижоратни ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратилмоқда.

Аёллар тадбиркорлигини кўллаб-қувватлаш ва хотин-қизларни ўқитишга қаратилган кўплаб лойиҳалар амалга оширилмоқда. Муваффақиятли бизнес юритиш учун зарур бўлган кўникма ва билимларни ривожлантиришга кўмаклашадиган тренинглари ва турли таълим дастурлари ўтказилади. ИТ соҳасига алоҳида эътибор қаратилмоқда, бу соҳа фақат эркаклар учун, деган стереотипни бузиш мақсадида мамлакатда қизларни талаб юқори бўлган соҳага жалб этиш бўйича ташаббуслар яратилмоқда. Ушбу лойиҳалар дастурлаш, веб-дизайн, рақамли маркетинг ва ахборот технологияларининг бошқа жиҳатлари бўйича ўқитишни назарда тутаяди, хотин-қизларга иқтисодиётнинг юқори технологияли тармоқларида лавозими кўтарилиши ва ўз салоҳиятини рўёбга чиқариш имконини беради. Бундай ташаббуслар гендер тенгликни таъминлашга кўмаклашибгина қолмай, балки малакали мутахассислар ва инновацион ечимларни кўпайтириш орқали мамлакат иқтисодиётини мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Бунда бошқа мамлакатларда бўлгани каби Ўзбекистонда ҳам ҳозирда

технология соҳасида аёллар кам. Бироқ технология соҳасида гендер тенглик муҳимлигини тан олган ҳолда бу вазиятни ўзгартиришга ҳаракат қилинмоқда. Фан, технология, муҳандислик ва математика (STEM) йўналишларида хотин-қизлар сонини кўпайтириш, уларнинг таълим ва касбий имкониятлардан фойдаланишини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Бундай лойиҳалар орасида Technovation Girls Uzbekistan — қизлар учун мамлакатдаги энг йирик STEM-дастур⁵. Ушбу лойиҳа ёш аёлларни технология ва инновациялар соҳасига жалб қилиш, уларга ушбу соҳани муваффақиятли бошлаш ва ривожлантириш учун зарур билим ва кўникмаларни беришга мўлжалланган. Бундай ташаббусларда иштирок этиш қизларда танқидий фикрлаш, ижодкорлик ва етакчилик хислатларини ривожлантириш имконини беради, бу эса уларнинг юқори технологияли соҳаларга муваффақиятли интеграциялашувига кўмаклашади.

Бундан ташқари, аёлларга рақамли кўникмаларни ўргатиш лойиҳалари амалга оширилмоқда, аёллар раҳбарлик қиладиган стартапларни қўллаб-қувватланмоқда, аёлларнинг технологиялардаги иштироки аҳамияти ҳақида хабардорликни ошириш бўйича лойиҳалар амалга оширилмоқда. Ушбу чора-тадбирлар нафақат технология соҳасида аёллар сонини кўпайтиришга ёрдам беради, балки инновациялар ва барқарор ривожланишга кўмаклашиб, умумий иқтисодий мустаҳкамлайди. “Рақамли инклюзивлик” лойиҳаси ҳам амалга оширилмоқда, унинг доирасида ёшлар, хотин-қизлар ва имконияти чекланган шахслар ИТ-хизматларини кўрсатиш кўникмаларига ўргатилади. 9 мингта иш ўрни яратиш режалаштирилган, шундан 5 мингта яқини аёллар ва ногиронлар учун мўлжалланади⁶. Ушбу лойиҳа рақамли тенгсизликни камайтириш ва аҳолининг эҳтиёжманд гуруҳлари учун имкониятларни кенгайтиришга қаратилган.

Шундай қилиб, Ўзбекистонда аёллар тадбиркорлигини

⁵ Девушки - активные представители нового поколения IT-специалистов. 26 января 2023. <https://yuz.uz/ru/news/devushki---aktivne-predstaviteli-novogo-pokoleniya-it-spetsialistov>

⁶ Представлены предложения по увеличению экспорта IT-услуг. 22.02.2024. <https://president.uz/ru/lists/view/7048>

ривожлантиришда электрон тижоратнинг ўрни ниҳоятда катта. Электрон тижорат хотин-қизларга молия ва бозорларга кириш каби анъанавий тўсиқларни енгиб ўтиш орқали бизнес юритиш учун янги имкониятларни тақдим этади. Бу иқтисодиётни диверсификация қилишга кўмаклашади, инновацияларни рағбатлантиради ва барқарор иқтисодий ўсиш учун шароит яратади. Ўзбекистонда ишбилармонлик муҳитини яхшилаш, тадбиркорлар, жумладан, хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш борасида амалга оширилаётган ислоҳотлар туфайли иқтисодий фаоллик ва инвестицияларни жалб этиш ўсиши кузатилмоқда.

Интернет ва рақамли технологияларнинг ривожланиши билан хотин-қизлар бизнес юритиш учун янги имкониятларга эга бўлмоқда, бу эса жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида хотин-қизлар учун қулай муҳит яратиш барқарор ривожланиш мақсадларига эришишга кўмаклашади.